

ВПЛИВ ПРАВОВИХ ПОЗИЦІЙ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ НА РОЗВИТОК ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ: МАТЕРІАЛЬНИЙ АСПЕКТ

УДК 347.9/341.64

О. З. ХОТИНСЬКА-НОР

кандидат юридичних наук, доцент, Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ

У статті автор розглядає питання розвитку українського правосуддя, а саме його матеріального аспекту, під впливом правових позицій Європейського суду з прав людини. Грунтуючись на аналізі діючих норм матеріального права, національної судової практики, а також рішень Європейського суду з прав людини у справах проти України, виокремлюється декілька напрямків змін ефективності правосуддя в матеріальному аспекті, що, на думку автора, є однією з особливостей еволюції вітчизняного правосуддя на сучасному етапі розвитку громадянського суспільства.

Ключові слова: *правосуддя, судова влада, Європейський суд з прав людини, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод.*

THE INFLUENCE OF THE LEGAL OPINIONS OF THE
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS ON THE
DEVELOPMENT OF JUSTICE IN UKRAINE: MATERIAL ASPECT

Hotynska-Nor O. Z.

Received: 26 Nov 2014.

Еволюція українського правосуддя як соціально-правового інституту відбувається під впливом різного роду факторів, зумовлених політичними, економічними, соціальними процесами, що відбуваються у державі. Курс на євроінтеграцію, гармонізація вітчизняного законодавства з нормами міжнародного права сприяють формуванню нових підходів та світогляду у царині захисту прав людини, що спонукає до позитивних змін у судовій системі (у її широкому розумінні) та відображається на ефективності правосуддя. Чільне місце у цьому процесі відведено Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (Конвенція) та рішенням Європейського суду з прав людини (Європейський суд; ЄСПЛ), які тлумачать положення Конвенції та надають їм динаміки.

Саме про вплив правових позицій ЄСПЛ на ефективність правосуддя в Україні, зокрема, у його матеріальному аспекті, і йтиметься у цій публікації.

Зауважимо, що окреслене нами питання тією чи іншою мірою було предметом наукових досліджень та фрагментарно висвітлювалось у працях

таких учених як С.Ф. Афанасьєв, В.В. Городовенко, Б.Л. Зімненко, Р.О. Куйбіда, В.Т. Маляренко, Т.Г. Морщакова, Т.Н. Нешатаєва, В.Т. Нор, О.М. Переплесніна та інші.

Метою цієї статті є спроба продемонструвати розвиток вітчизняного правосуддя в його матеріальному аспекті під впливом правових позицій Європейського суду.

Ретроспективний аналіз українського законодавства, практики ЄСПЛ у справах проти України та окремих зарубіжних держав-учасниць Конвенції, рішень національних судів на сучасному етапі дозволяє констатувати, що зміни в ефективності українського правосуддя (його матеріальному аспекті), на які вплинули правові позиції Європейського суду, відбулись за такими умовними напрямками:

1) формування нових принципів та підходів у створенні умов забезпечення державою правового захисту людини;

2) зміна діючого законодавства – норм матеріального права, зорієнтована на посилення гарантій прав людини та можливостей їх реалізації;

3) застосування національними судами при розгляді справ норм Конвенції та прецедентної практики ЄСПЛ.

Задекларувавши на рівні Конституції України широкий спектр гарантій прав та основних свобод людини, які кореспондуються з відповідними нормами Конвенції, держава повинна дбати про наявність чіткого, злагодженого, зрозумілого та доступного механізму їх реалізації та правового захисту. Саме тому формування

нових підходів та принципів у цій царині є одним із векторів розвитку вітчизняного інституту правосуддя та правової політики країни у цілому. Розвиток суспільних відносин, еволюція наукової думки, які є основою динаміки правових позицій ЄСПЛ, а отже – змісту окремих конвенційних положень, у своїй сукупності спричиняють необхідність створення державою додаткових взаємозв'язків із соціальним середовищем задля належної реалізації правоохоронної функції та забезпечення прав і свобод людини.

Самого лише факту проголошення на рівні Основного закону держави права людини на життя, заборони катування, жорстокого, нелюдського, або такого, що принижує честь та гідність людини, поведіння чи покарання, а також інших невід'ємних прав і свобод людини, недостатньо для того, щоб уникнути їх порушення. Свідченням цього є масив досить «свіжих» рішень Європейського суду (2011–2014 рр.) у справах проти України щодо порушення статей 2, 3, 5, 8 Конвенції. Окремі з них мають статус «пілотних» та містять вказівки на системний характер проблем у національній правовій системі держави та необхідності якнайшвидшого її реформування. Так, у пілотному рішенні «Каверзін проти України» від 15 травня 2012 р. ЄСПЛ констатував, що частина справи стосувалася повторюваних проблем, які лежать в основі частих порушень Україною статті 3 Конвенції: «Зокрема, приблизно у 40 своїх рішеннях Суд встановив, що державні органи України були відповідальними за жорстоке поведіння з особами, які трималися під вартою, та що ефективного розслідування тверджень про таке жорстоке поведіння проведено не було... Наразі, на розгляді

* За основу взято підхід, розроблений О. М. Переплесніною [3, 140].

Суду знаходиться більше 100 справ, які стосуються тих самих питань». Таким чином, зазначене рішення Європейського суду констатує наявність в Україні системних проблем у сфері дотримання прав і свобод тих, хто опинився в умовах ізоляції від суспільства. Насамперед увага акцентується на ненаданні своєчасної медичної допомоги, тортурах, приниженні та фізичному покаранні. Крім того, зазначається, що «порушення, встановлені в цьому рішенні, не пов'язані з якимсь поодиноким випадком чи особливим поворотом подій у цій справі, але є наслідком нормативно-правових недоліків та недоліків адміністративної практики державних органів щодо їх зобов'язань за статтею 3 Конвенції» [8].

Про необхідність забезпечення ефективних механізмів для систематичної перевірки на відповідність Конвенції у світі прецедентної практики Суду законопроектів, існуючих законів та адміністративної практики держав-членів аби запобігти порушенням прав людини йдеться у Рекомендації Rec (2004) 5 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо перевірки законопроектів, існуючих законів та адміністративної практики на відповідність стандартам, викладеним в Європейській конвенції з прав людини, ухваленій 12 травня 2004 р. [4]. У разі потреби, від держав-членів вимагається вжити необхідних заходів, щоб змінити закони та адміністративну практику з метою їх узгодження з Конвенцією. На думку КМРЄ, для забезпечення такої узгодженості зазвичай достатньо вдатися до змін у судочинстві та практичній діяльності, а в деяких державах-членах просто не застосовувати положення законодавства, які суперечать Конвенції.

Водночас рекомендується два приклади позитивної практики у цій сфері:

1) опублікування, переклад, розповсюдження матеріалів та підготовка у сфері захисту прав людини. Його складовими є:

- належне опублікування та розповсюдження на національному рівні тексту Конвенції та відповідної практики ЄСПЛ,

- освітня діяльність в галузі прав людини;

2) систематичний контроль за законопроектною роботою:

- на парламентському рівні,

- на виконавчому рівні,

- шляхом звернення за консультаціями до незалежних органів.

Слід зазначити, що стосовно кожного з них існують окремі рекомендації, ухвалені Комітетом Міністрів у цих сферах [5; 6].

Як свідчить практика, Україна перейняла обидва пропоновані шляхи, які доцільно характеризувати як превентивні засоби забезпечення правового захисту людини. Яскравою ілюстрацією цього є Закон України від 23 лютого 2006 р. «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», який регулює відносини у сфері виконання рішень Європейського суду у справах проти України, вжиття заходів щодо усунення причин порушення державою норм Конвенції та створення передумов зменшення кількості звернень до ЄСПЛ, а також впровадження в українське судочинство та адміністративну практику європейських стандартів прав людини. Саме цим нормативним актом передбачено вжиття заходів (мовою закону) загального характеру, а саме: внесення

змін до чинного законодавства та практики його застосування; внесення змін до адміністративної практики; забезпечення юридичної експертизи законопроектів; забезпечення професійної підготовки з питань вивчення Конвенції та практики Суду; інших заходів.

Запровадження на юридичних факультетах вищих навчальних закладів, у професійній підготовці суддів, адвокатів, прокурорів, а також інших осіб, чия професійна діяльність пов'язана з правозастосуванням, курсів та спецкурсів з вивчення Конвенції та прецедентної практики ЄСПЛ, так само й інші форми освітньої діяльності у цій сфері (підвищення кваліфікації, семінари, конференції, тощо) сприяють формуванню професійного світогляду, зорієнтованого на європейські цінності та стандарти захисту прав людини.

Однак в останні роки найбільш показовим прикладом того, що в державі відбулись якісні зміни в підходах до створення умов забезпечення правового захисту людини, на наше переконання, є реформа кримінальної юстиції, зокрема, прийняття у 2012 р. Кримінального процесуального кодексу України (КПК). Хоча даний нормативний акт спрямовує нас у площину заходів процесуального характеру, детальний аналіз його норм, а також статистичних даних практики його застосування вказують на те, що Україна зробила великий крок на шляху реалізації взятих на себе міжнародних зобов'язань у сфері захисту прав людини. Так, експерти вказують на позитивні тенденції, зокрема, у таких напрямках як зменшення кількості кримінальних процесуальних затримань, зменшення кількості осіб у СІЗО, відзначаючи при цьому певну закономірність

у тому, що чим менше випадків попереднього ув'язнення, тим менше випадків катування, а скорочення кількості людей у СІЗО дає можливість суттєво поліпшити умови тримання осіб, взятих під варту [13, 112]. У зв'язку з цим слід згадати, що серед масиву порушень норм Конвенції, констатованих ЄСПЛ у справах проти України, одними з найчисельніших є порушення ст. 3 (заборона катування) та ст. 5 (право на свободу та особисту недоторканність) Конвенції (згадане нами вище пілотне рішення ЄСПЛ у справі «Каверзін проти України» тому підтвердження).

Крім того, КПК наразі є єдиним серед процесуальних кодексів актом, в якому сформований саме прецедентною практикою ЄСПЛ принцип розумності строків отримав нормативне закріплення як одна із засад кримінального провадження.

Тому з упевненістю можна сказати, що прийняття КПК є свідченням зміни пріоритетів держави, зорієнтованих на людину як найвищу соціальну цінність.

Наведені приклади законодавчого втілення нових підходів та принципів у забезпеченні державою прав людини неодмінно спрямовують нас до такого напряму еволюції українського правосуддя в матеріальному аспекті, який ми окреслили як зміна діючого законодавства – норм матеріального права, зорієнтована на посилення гарантій прав людини та можливостей їх реалізації.

Ще у 2004 році на 114 засіданні заступників міністрів було ухвалено Рекомендацію Rec (2004) 6 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо вдосконалення національних засобів правового захисту, в якій державам було рекомендовано, беручи до уваги рішення

Європейського суду, що вказують на структурні або загальні недоліки в національному праві чи практиці, здійснювати контроль за ефективністю засобів правового захисту і, в разі потреби, створювати нові ефективні засоби правового захисту, щоб уникнути розгляду аналогічних справ у ЄСПЛ. Тобто ця рекомендація спонукає держави-члени переглянути свої правові системи у відповідних сферах у світлі прецедентної практики Суду і в разі потреби вжити необхідних і належних заходів для забезпечення (шляхом законодавчого регулювання або через судову практику) ефективних засобів правового захисту, гарантованих ст. 13 Конвенції [7].

Здійснюючи тлумачення норм Конвенції у світлі обставин конкретної справи, Європейський суд модифікує зміст існуючих гарантій прав людини, що може спричинити необхідність внесення змін до законодавства на національному рівні, з метою усунення причин порушення прав людини у державі. Саме тому рішення ЄСПЛ є чинником (рушійною силою), який на державному рівні суттєво впливає на нормотворчість у сфері захисту прав і свобод людини, а отже – і у сфері правосуддя, зокрема.

Зважаючи на те, що основний масив діючого законодавства, а саме кодифікованих норм матеріального права, які регулюють основні права та свободи людини в Україні та які співзвучні з положеннями Конвенції, як то Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Сімейний кодекс України, Кримінальний кодекс України, було прийнято у 2001–2003 рр., коли минуло досить мало часу з дати ратифікації Конвенції, а перші рішення ЄСПЛ проти України щодо суті винесено у 2002 році, навести приклад відповідних

законодавчих змін, що відбулись під впливом прецедентної практики Європейського суду, досить складно. Однак це можливо зробити у певній перспективі.

Наприклад, у рішенні «Гарнага проти України» від 16 травня 2013 р, суть якого стосується порушення права заявниці на зміну її по батькові в контексті ст. 8 Конвенції «Право на повагу до приватного і сімейного життя», ЄСПЛ зазначив: «Слід зауважити, що українська система зміни імен видається доволі гнучкою та особа може змінити своє ім'я, дотримуючись спеціальної процедури, яка передбачає тільки мінімальні обмеження, які застосовуються у дуже конкретних випадках, здебільшого пов'язаних із кримінальним судочинством... За такої ситуації майже повної свободи зміни імені або прізвища особи обмеження, накладені на зміну по батькові, не видаються належним чином та достатньою мірою мотивованими національним законодавством» [9]. Зважаючи на такі висновки Суду, прогнотованим є внесення змін до ст. 295 Цивільного кодексу України та ст. 149 Сімейного кодексу України з метою усунення відповідних законодавчих недоліків, які спричинили порушення права заявниці на зміну свого по батькові.

У сфері кримінальної юстиції очевидним є розвиток під впливом прецедентної практики ЄСПЛ законодавчих ініціатив щодо запровадження інституту кримінального проступку.

Такі заходи є необхідними з огляду на існуючу практику адміністративного затримання, яке поступово переростає на тримання під вартою на основі показань, що надані в порядку затримання за адміністративне правопорушення, що з точки зору ЄСПЛ є порушенням прав людини.

У контексті зазначеного необхідно згадати зміст «пілотного» рішення у справі «Балицький проти України» від 3 листопада 2011 р., в якому ЄСПЛ констатував порушення п. 1 і підпункту «с» п. 3 ст. 6 Конвенції стосовно адміністративного арешту заявника та первинної кваліфікації злочину, в якому він підозрювався. «Практика, за якої до особи застосовується адміністративний арешт для забезпечення її доступності для допиту як підозрюваного у вчиненні кримінального злочину, раніше вже визнавалася Судом свавільною за ст. 5, оскільки державні органи не забезпечували процесуальних прав заявника як підозрюваного у вчиненні кримінального злочину (див. рішення від 19 лютого 2009 р. в справі «Доронін проти України» (Doronin v. Ukraine), заява № 16505/02, п. 56, та рішення від 24 червня 2010 р. в справі «Олексій Михайлович Захаркін проти України» (Oleksiy Mukhaylovych Zakharkin v. Ukraine), заява № 1727/04, п. 88). У рішенні в справі «Нечипорук і Йонкало проти України» (Nechiporuk and Yonkalo v. Ukraine) (заява № 42310/04, п. 264, від 21 квітня 2011 р.) Суд наголосив, що, формально застосувавши до заявника адміністративне затримання, а фактично поводячись із ним як із підозрюваним у вчиненні злочину, органи слідства позбавили його доступу до захисника, участь якого була б обов'язковою згідно із законодавством України, якби він обвинувачувався у вбивстві, вчиненому групою осіб та/або з корисливих мотивів, тобто злочині, у зв'язку з яким його фактично допитували.

Практика **первинної кваліфікації злочину як менш тяжкого, який не вимагає обов'язкового юридичного представництва підозрюваного**, також

визнавалася як така, що використовується фактично для позбавлення заявників належної юридичної допомоги з огляду на спосіб реалізації слідчим його дискреційних повноважень щодо кваліфікації злочину (див. зазначене вище рішення у справі «Яременко проти України» (Yaremenko v. Ukraine), пункти 87 і 88; зазначене вище рішення у справі «Леонід Лазаренко проти України» (Leonid Lazarenko v. Ukraine), п. 54, та рішення від 27 січня 2011 р. в справі «Бортнік проти України» (Bortnik v. Ukraine), заява № 39582/04, п. 45)» [10].

Беручи до уваги системний характер проблеми, яку виявлено в цій справі, Суд наголосив, що слід невідкладно реформувати законодавство та адміністративну практику України для приведення їх у відповідність із висновками Суду, викладеними у цьому рішенні.

Варіантом вирішення цієї проблеми науковці як раз вбачають запровадження інституту кримінального проступку як окремої категорії правопорушень з чітким розмежуванням злочинів, кримінальних проступків та адміністративних правопорушень. Як зазначає Ю.Б. Хім'як, реформування кримінальної юстиції у цій сфері має забезпечити відсутність у Кодексі України про адміністративні правопорушення санкцій у виді адміністративного арешту, а тому відповідні склади адміністративних правопорушень повинні бути перенесені до інституту кримінальних проступків [14]. Питання удосконалення у цьому напрямку Кримінального кодексу України неодноразово піднімалося відомим українським ученим В.О. Навроцьким [2].

Як бачимо, особливого значення в процесі еволюції вітчизняного законодавства

у сфері захисту прав людини набувають «пілотні» рішення, постановлені у справах проти України, оскільки містять чіткі вказівки на існування структурних проблем, які лежать в основі порушень, а також вказівки на конкретні засоби чи заходи, які слід здійснити державі, щоб виправити ситуацію.

У зв'язку з цим особливої уваги заслуговує перше «пілотне» рішення ЄСПЛ щодо України, постановлене у справі «Юрій Миколайович Іванов проти України» від 15 жовтня 2009 р. [11], яке спонукало державу до прийняття Закону України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень». Однак дане питання потребує більш глибокого аналізу у рамках окремої публікації.

Безумовним прикладом якісного розвитку вітчизняного правосуддя в матеріальному аспекті є застосування національними судами при розгляді справ безпосередньо норм Конвенції та прецедентної практики ЄСПЛ. Як зазначає С. Шевчук, в Україні поступово починає домінувати думка, що важливим фактором модифікації української правової системи відповідно до прецедентного права ЄСПЛ є не стільки зміни до українського законодавства (хоча це також лишається важливим фактором), скільки узгодження практики застосування норм про права людини та основні свободи судами України з практикою ЄСПЛ [15, 91]. І ключова роль у цьому процесі відводиться саме вітчизняним судам як державним інституціям, що вважаються ефективними засобами захисту на національному рівні прав людини, гарантованих Конвенцією.

Свідченням зазначеної тенденції, зокрема, є статистична інформація щодо застосування вітчизняними судами норм

Конвенції та практики ЄСПЛ. Наприклад, в аналізі застосування практики ЄСПЛ та дотримання загальними місцевими судами Кіровоградської області Конвенції у 2013 році, проведеному Апеляційним судом Кіровоградської області, відзначається збільшення відсотку кримінальних проваджень, здійснених місцевими загальними судами області з урахуванням практики ЄСПЛ, із 3% до 18% порівняно з 2012 роком [1].

Слід згадати, що застосування судами при розгляді справ Конвенції та рішень Європейського суду як джерела права прямо передбачено ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини».

Проведений вибірковий аналіз судових рішень свідчить, що механізм застосування рішень ЄСПЛ при вирішенні справ українськими судами має два аспекти: 1) застосування судом правової позиції Європейського суду за наявності прогалин у національному законодавстві чи колізії правових норм та 2) посилення у судовому рішенні на правову позицію Європейського суду як субсидіарне обґрунтування висновків у конкретній справі. Причому превалює саме останній підхід.

Водночас, Європейський суд орієнтує національні суди більш широко тлумачити існуючі в державі норми позитивного права з тією метою, щоб права і свободи людини і громадянина, сформульовані в законі, охоронялися і захищалися не лише в їх буквальному значенні (їх вузьке розуміння та застосування), але й з осмисленням суті самого права, що захищається, з можливим перевищенням сфери такого захисту.

Наприклад, розглянувши справу «Кривіцька та Кривіцький проти України», в якій йшлося про право заявників на житло, ЄСПЛ наголосив, що функція роз'яснення та тлумачення положень національного закону належить насамперед національним судам, однак вони не повинні підходити до цього лише формально. Встановивши порушення ст. 8 Конвенції, Європейський суд зазначив, що «судам необхідно було встановити баланс між інтересами родини заявників із двома неповнолітніми дітьми, які тривалий час були наймачами квартири, та фінансовими інтересами держави в одержанні максимального доходу від продажу квартири, набутої як майно померлої особи, у якої немає спадкоємців ні за законом, ні за заповітом. У ході судового провадження заявники надали низку доводів, стверджуючи, що їхнє виселення становитиме для них надмірний тягар. Зокрема, вони стверджували, що вони добросовісно уклали договір найму та вважались законними наймачами протягом значного часу, сплачуючи витрати на утримання, ремонт майна та інші обов'язкові платежі. Судові рішення не містили жодної реакції на ці доводи, суди обмежились вирішенням питання, чи було проживання заявників у квартирі сумісним із положеннями

законодавства. Крім того, на жодній стадії провадження (в тому числі стадії виконавчого провадження) суди не розглянули доводи заявників про те, що внаслідок виселення вони та двоє їхніх неповнолітніх дітей залишаться безпритульними» [12].

Звичайно, що зміни у підходах до застосування судами права безпосередньо залежать від змін у світогляді, ціннісних орієнтирах правозастосовувача – судді, який, керуючись власною правосвідомістю, в умовах постійних законодавчих змін спроможний у своїй професійній діяльності керуватися «європейськими стандартами правосуддя», пам'ятаючи, що людина є найвищою соціальною цінністю і головним обов'язком держави є утвердження та забезпечення її прав і свобод.

Підсумовуючи викладене, слід визнати, що розвиток матеріального аспекту вітчизняного правосуддя за розглянутими нами напрямками є однією з особливостей його еволюції на сучасному етапі як принципово нового соціально-правового інституту громадянського суспільства та відбувається під безпосереднім впливом конвенційних норм та правових позицій Європейського суду.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Аналіз застосування практики Європейського суду з прав людини та дотримання загальними місцевими судами Кіровоградської області Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у 2013 році* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kra.court.gov.ua/sud1190/150/1570/>
2. *Навроцький В.* Кримінальний кодекс України 2001 року: підсумки та перспективи [Електронний ресурс] / В. Навроцький. – Режим доступу : <http://www.lawyer.org.ua/?w=r&i=13&d=673>

3. *Переплеснина О. М.* Модернизация судебной власти в контексте взаимодействия конституционного и международного права : монография / О. М. Переплеснина ; под ред. Л. А. Нудненко. – М. : Инфра-М, 2013. – 248 с.
4. *Рекомендація Rec (2004) 5* Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо перевірки законопроектів, існуючих законів та адміністративної практики на відповідність стандартам, викладеним в Європейській конвенції з прав людини // Міжнародні стандарти у сфері судочинства. – К. : Істина, 2010. – С. 308 – 312.
5. *Рекомендація Rec (2002) 13* Комітету Міністрів державам-членам щодо опублікування та розповсюдження в державах-членах тексту Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини, ухвалена на 822 засіданні заступників міністрів 18 грудня 2002 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_717
6. *Рекомендація Rec (2004) 4* Комітету Міністрів про роль Європейської конвенції з прав людини в університетській освіті та професійній підготовці, ухвалена на 114 засіданні Комітету Міністрів 12 травня 2004 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_573
7. *Рекомендація Rec (2004) 6* Комітету Міністрів державам-членам щодо вдосконалення національних засобів правового захисту, ухвалена на 114 засіданні заступників міністрів 12 травня 2004 року // Міжнародні стандарти у сфері судочинства. – К. : Істина, 2010. – С. 313–318.
8. *Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Каверзін проти України»* від 15 травня 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/19614>
9. *Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Гарнага проти України»* від 16 травня 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/974_960
10. *Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Балицький проти України»* від 3 листопада 2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_726
11. *Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Юрій Миколайович Іванов проти України»* від 15 жовтня 2009 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/974_479
12. *Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Кривіцька та Кривіцький проти України»* від 2 грудня 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/19619>
13. *Хавронюк М.* Моніторинг статистики і практики застосування нового КПК: основні висновки і рекомендації / М. Хавронюк // Слово національної школи суддів України. – 2013. – № 4(5). – С. 111–112.

14. *Хім'як Ю. Б.* Щодо необхідності врахування практики Європейського суду з прав людини у процесі запровадження інституту кримінальних проступків [Електронний ресурс] / Ю. Б. Хім'як // Інтернет-конференція «Кримінальні проступки: теоретичне підґрунтя та шляхи вдосконалення законодавства України». – Режим доступу : <http://lduvs.forum24.ru/?1-13-15-00000020-000-0-0>

15. *Шевчук С.* Європейський суд з прав людини та українська судова система: необхідність узгодження судової практики / С. Шевчук // *Право України*. – 2011. – № 7. – С. 88–92.

Стаття надійшла до редакції: 16.11.2014.

Рекомендовано кафедрою прав людини, міжнародного та європейського права

THE INFLUENCE OF THE LEGAL OPINIONS OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS ON THE DEVELOPMENT OF JUSTICE IN UKRAINE: MATERIAL ASPECT

Khotynska-Nor O. Z.

Abstract: This article discusses the evolution of Ukrainian justice in its material aspect, under the influence of ratio decidendi of the European Court of Human Rights. The analysis of the applicable substantive law, Ukrainian judicial practices, and decisions of the European Court of Human Rights in cases against Ukraine shows the several directions the efficiency of Ukrainian justice in its material aspect changes in. This, in the opinion of the author, is one of the features of the evolution of the Ukrainian justice at the present stage of development of civil society.

Such directions in particular are: 1) formation of new principles in the arrangement of conditions to ensure the legal protection of human by the state, 2) change of the existing rules of material law focused on strengthening guarantees of human rights and their realization, 3) while considering cases national courts should apply norms of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and the decisional practice of the European Court. Special attention the author pays to the perspective to develop national legislation taking into account pilot decisions of the European Court in the cases against Ukraine. The reason is that such decisions contain indications on systemic problems in the national legal system of the country. It is also analyzed the process of law enforcement activity by the national courts which are the most effective means to protect human rights at the national level. It is referred to application of legal positions of the European Court by the national courts while considering cases. It also indicated the lack of a systematic approach to the application of decisions of the European Court by national courts.

Keywords: justice, judicial power, The European Court of Human Rights, the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

ВЛИЯНИЕ ПРАВОВЫХ ПОЗИЦИЙ ЕВРОПЕЙСКОГО СУДА ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА НА РАЗВИТИЕ ПРАВОСУДИЯ В УКРАИНЕ: МАТЕРИАЛЬНЫЙ АСПЕКТ

Хотинская-Нор О. З.

Резюме: В статье автор рассматривает вопрос развития украинского правосудия в его материальном аспекте под влиянием правовых позиций Европейского суда по правам

человека. На основании анализа действующих норм материального права, отечественной судебной практики, а также решений Европейского суда по правам человека, вынесенных в делах против Украины, выделяется несколько направлений меняющейся эффективности правосудия в его материальном аспекте, что, по мнению автора, является одной из особенностей эволюции отечественного правосудия на современном этапе развития гражданского общества.

Ключевые слова: правосудие, судебная власть, Европейский суд по правам человека, Конвенция о защите прав человека и основных свобод